

POSUDEK

Fiala, Dušan: Volby a volební systémy v zemích jihoafrického regionu. Analýza a komparace zemí jihoafrického regionu z pohledu volebních systémů. Nastavení, chování, výstupy. Hradec Králové: Filozofická fakulta (diplomová práce), 2015. 284 s.)

Předložená diplomová práce se zabývá velmi aktuálním tématem, komparací voleb a volebních systémů v zemích subsaharské Afriky. Problematika afrických voleb, volebních systémů, politických stran a stranických systémů a především vazby mezi oběma systémy je dnes jedním z nejčastějších témat v africké politologii. Současné badatele zajímá, zda se i v tomto regionu uplatňují stejné zákonitosti politického vývoje jako v ostatních euroamerických zemích.

Z tohoto hlediska můžeme říci, že výběr tématu je velmi vhodný, téma je více jako nosné, aktuální a přináší velmi zajímavé a nové poznatky. Diplomová práce je vymezena přibližně počátkem 90. let, kdy můžeme v jihoafrickém regionu sledovat obnovení vícestranického systému a pravidelných (víceméně) demokratických a svobodných voleb, a je ve všech zemích tohoto regionu dotazena až do posledních voleb, které se v jednotlivých zemích samozřejmě lišily.

Hlavním cílem diplomové práce je především analýza volebních systémů a výstupů ve formě stranických systémů, které tyto volební systémy v jihoafrických zemích v různých společensko-politických, kulturních a jiných přináší. V souvislosti s tím si pak diplomant klade základní otázku, zda lze nalézt v jihoafrickém regionu obecné zákonitosti působení volebního systému na stranický systém. Vedle této výzkumné otázky si autor klade ještě za cíl být přehledným zdrojem dat a srovnávacích analýz souvisejících s volbami a volebními systémy a přinést srovnání s euroamerickými vybranými zeměmi.

V souvislosti s těmito definovanými výzkumnými otázkami autor pak definuje celkem tři základní hypotézy: a) v jihoafrickém regionu neplatí evropské společenskovední předpoklady p vlivu volebních systémů na stranický; b) většinový systém vede v jihoafrických zemích ke stranickému systému s predominantní politickou stranou a poměrný systém vede k systému dvoustranickému; c) dominantní pozice vládnoucích strana a neprobíhající politická alternace je způsobena dominantní pozicí vládnoucích stran uvnitř společnosti.

Celkové pojetí práce, cíle a hypotézy jsou hluboce promyšleny, logicky uspořádány a navazují do celkové výzkumného rámce diplomové práce. Přestože je teoretický rámec (problematika volebních systémů) zpracována v samostatné kapitole, již úvod diplomové práce částečně v aktualizaci plní roli teoretického zakotvení, když odkrývá některá východiska a předpoklady západní teorie volebních systémů a jejich praktické aplikace ve formě stranických systémů. Autor zde seznamuje čtenáře s dvojím pojetím vztahu volebních a stranických systémů a poukazuje na hluboce rozdělený akademický tábor v této otázce.

Teoretický rámec a metodologie výzkumu (empiricko-analytický přístup, komparativní metoda a případové studie) jsou plně odpovídající a vhodné pro zpracování výzkumných otázek a hledání potvrzení či vyvrácení hypotéz.

Struktura diplomové práce je naprosto logická. Po teoretickém zakotvení, ve kterém autor přehledně předkládá všechny typy volebních systémů, přes většinové, poměrné, smíšené a semiproporční, se v druhé kapitole snaží definovat institucionální koncept pro rozdělené společnosti. Analyticko-empirická část pak zahrnuje deset případových studií (Angola, Botswana, Jižní Afrika, Lesotho, Malawi, Mosambik, Namibie, Svazijsko, Zambie a Zimbabwe), které jsou všechny zpracovány podle podobného scénáře, historický kontext a pak přehled všech voleb uspořádaných od zavedení vícestranického systému. Předposlední kapitola se pak zabývá úrovní reprezentace, proporcionalitou a fragmentací, třemi základními

rysy stranických systémů, opět na všech desíti zemích. Poslední kapitola pak přináší slíbenou komparaci afrických a evropských zemí ve dvou úrovních, jednak výstupů poměrných volebních systémů, jednak většinových systémů.

Svým záběrem a rozsahem jde o práci velmi rozsáhlou, nicméně její délka je opodstatněna počtem případových studií. Výběr nebo omezení počtu zkoumaných zemí by výrazně omezily komparativní výsledky a oslabily závěrečná tvrzení.

Úvod patří k nadstandardním částem diplomové práce. Kromě zevrubné aktualizace a vysvětlení motivace pro psaní této diplomové práce autor přesně definuje hlavní cíle a stanoví tři hypotézy. Definuje nejen jasně teoretický rámec výzkumu, ale i metodu a postup výzkumu. Zpracování současného stavu výzkumu patří ke světlým stránkám této části, autor velmi zevrubně a kriticky analyzuje především současnou českou odbornou literaturu z oblasti voleb a volebních systémů. Ze zahraniční literatury jsou obsaženy většinou základní práce, ale seznam této literatury je dnes tak obsažný, že není v moci diplomanta postihnout veškerou literaturu k tomuto konkrétnímu tématu. Nicméně je škoda, že se mu nepodařilo minimálně získat práci předního odborníka S. Lindberga „Democratization by Elections“ (2009), ve které se dotýká některých témat jím řešených (zejména komparace s evropskými příklady). Lindbergova druhá zásadní práce o volbách v Africe je citována.

Struktura všech kapitol je poměrně logická. Některé kapitoly, zejména při popisu jednotlivých voleb, vypadají poměrně schematicky a deskriptivně, ale to je zřejmě úděl podobných výzkumných prací. Přesto i v těchto přehledových kapitolách se autorovi podařilo definovat volební kampaně, určit hlavní volební programy a témata, podle kterých se voliči v různých volbách rozhodovali.

Na rozdíl od této popisné a deskriptivní části se autor ve čtvrté části již pouští do zevrubné analýzy kvality stranických systémů na základě aplikace obecně známých indexů, podle kterých vypočítává jak prezentaci, tak proporcionalitu, tak fragmentaci afrických stranických systémů pro všechny zkoumané země. Jde o neuvěřitelný a časově velmi náročný matematický úkol, který však ve svém konečném důsledku umožnil velmi zajímavá sledování. Autor přináší v analýze zajímavá shrnutí, hodnocení výsledků výpočtů a snaží se hledat i příčiny některých zajímavých a neočekávaných výsledků. Velmi zajímavý obsah má i kapitola věnovaná srovnání výsledků výzkumu v prostoru jižní Afriky, kde autor dokazuje na výsledcích svého výzkumu platné africké rozdíly od očekávaných euro centristických předpokladů. Svůj smysl má i komparace s vybranými evropskými zeměmi, kde autor v rámci volebních a stranických systémů názorně ukazuje na značné rozdíly mezi oběma kulturními světy.

Autor diplomové práce jasným způsobem za použití velkého množství faktografických a statistických údajů dochází k názoru, že příklady volebních systémů a jejich vliv na stranické systémy jsou diametrálně odlišné od euroamerického prostředí a vykazují naprosto odlišné výsledky, než by se předpokládalo. Autor tvrdí, že duvergerovsko-sartoriovské zákony/zákonitosti mají v tomto regionu nulovou vypovídající hodnotu, jsou zcela neplatné a vlastně je svou podstatou vyvrací. Autor dokazuje, že nejde o náhodné jevy, ale pravidelně se opakující. Celkově potvrzuje (s určitými výjimkami) první hypotézu, že euroamerické společenskovední zákony v jižní Africe nefungují, nepodařilo se verifikovat ani druhou hypotézu, která měla potvrdit názor, že většinový systém vede ke stranickému systému s predominantní stranou a poměrný k systému dvoustranickému, protože zde existuje velké množství odlišných situací. Taktéž třetí hypotézu týkající se reprezentace nejsilnější strany se zcela nepotvrdila. Autor dospívá k závěru, že v Africe se nedaří stanovit platné zákonitosti v chování volebních systémů a jejich vlivu na stranické systémy, i když některé zákonitosti (trendy) přece jen posléze definuje (s. 235).

Diplomová práce nepředkládá nějaká exaktní vysvětlení chování volebních a stranických systémů, fakticky jen konstatuje danou situaci. Nicméně autor si v závěru klade

velké množství otázek, které by mohly stát za vysvětlením tohoto znepokojujícího stavu, sám však přiznává, že hledání odpovědí na ně by bylo na další diplomovou práci (možná ještě obširnější, než je tato).

Diplomová práce splňuje formální požadavky. Ze stylistického hlediska se někdy v textu objevují delší složitější souvětí, ve kterých se čtenář někdy ztrácí a musí je číst opakovaně, aby pochopil jejich smysl. Po gramatické stránce se objevují někdy problémy s interpunkcí, ale jinak je diplomová práce v pořádku.

Autor pracuje s velkým množstvím citací a poznámkovým aparátem, který by zřejmě vydal ještě na jednu diplomovou práci navíc (410 poznámek často s velmi hustým zásadním analytickým a vysvětlujícím textem). Autor používá správně citační normu katedry.

Závěrem musím konstatovat, že mě diplomová práce, přes její délku, fascinuje šíří záběru, hloubkou odvedené titěrné práce, obrovským množstvím výpočtů nejrůznějších indexů a především shromáždění rozsáhlého souborů dat z nejrůznějších státních volebních serverů a dalších přehledových publikací (Nohlen 1999), které autor promítl do přehledných grafů, tabulek, schémat a diagramů. Ve své akademické kariéře jsem se ještě s takovou poctivou diplomovou prací nesešel a diplomant má mou plnou úctu a obdiv. Práce by si samozřejmě zasloužila ještě některá vylepšení, zejména v argumentační rovině, zvážení vlivu charakteru politických režimů na volební a stranické systémy, hlubší hledání vysvětlení některých překvapujících výsledků a chování politických elit, atd., ale to by práce měl přinejmenším o sto dalších stran více. Práci s naprosto čistým svědomím doporučuji k obhajobě.

V Olomouci dne 30. května 2015

Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.
Vedoucí práce